

Висоцький Б. М.,

аспірант кафедри кримінально-виконавчого та кримінального права

Пенітенціарної академії України

ORCID: 0009-0006-2928-9305

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. У статті проаналізовано зарубіжний досвід регулювання проведення процесуальних дій у міжнародному співробітництві у кримінальних провадженнях на тлі зростання транснаціональної злочинності та цифровізації кримінального процесу. Визначено, що ефективне міжнародне співробітництво значною мірою залежить від поєднання договірних механізмів, належної інституційної координації та дотримання процесуальних гарантій, зокрема судового контролю.

Проаналізовано досвід Європейського Союзу, Німеччини, Франції, США та Великої Британії, що дозволяє оцінити ефективність організації міжнародної правової допомоги та доступу до цифрових доказів у різних правових системах. Встановлено, що сучасне регулювання міжнародного співробітництва включає поєднання класичних процедур взаємної правової допомоги та новітніх цифрових інструментів обміну доказами. Зокрема, у межах ЄС ключову роль відіграють Європейський ордер на розслідування, Євроюст та Європол, що забезпечують координацію багатосторонніх розслідувань і скорочення строків отримання доказів. Водночас обмеження доступу до цифрових даних, вимоги захисту персональних даних та принцип пропорційності втручання у приватне життя створюють колізії, які потребують адаптації національного законодавства.

Досвід США та Великої Британії демонструє поєднання договірної основи міжнародної правової допомоги з централізованою координацією, обов'язковим судовим контролем та захистом прав людини, водночас виникають виклики щодо доступу до цифрових доказів у транснаціональному вимірі. Узагальнення зарубіжних підходів свідчить про необхідність технологічної модернізації, розвитку інституційної спеціалізації та оптимізації процедур санкціонування процесуальних дій в Україні без зниження рівня судового контролю.

Отримані результати формують наукове та практичне підґрунтя для удосконалення кримінально-процесуального законодавства України, зокрема впровадження цифрових систем обміну доказами, посилення ролі компетентних органів у транснаціональних розслідуваннях та забезпечення належного балансу між ефективністю розслідування та захистом прав людини.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, кримінальне провадження, процесуальні дії, міжнародна правова допомога, доказування, допустимість доказів, електронні докази, кримінальний процес, вивчення зарубіжного досвіду.

Vysotskyi B. M. Foreign experience in regulating procedural actions in criminal proceedings during international cooperation

Abstract. The article analyzes foreign experience in regulating the conduct of procedural actions in international cooperation within criminal proceedings against the backdrop of growing transnational crime and the digitalization of the criminal process. It is established that the effectiveness of international cooperation largely depends on the combination of treaty-based mechanisms, proper institutional coordination, and compliance with procedural guarantees, particularly judicial oversight.

The experiences of the European Union, Germany, France, the United States, and the United Kingdom are analyzed to assess the effectiveness of organizing international legal assistance and access to digital evidence across different legal systems. It is determined that contemporary regulation of international cooperation combines classical mutual legal assistance procedures with modern digital evidence exchange tools. In the EU, key instruments such as the European Investigation Order, Eurojust, and Europol ensure coordination of

multilateral investigations and reduce the time required for evidence collection. At the same time, limitations in accessing digital data, data protection requirements, and the principle of proportionality create conflicts that require adaptation of national legislation.

The approaches of the US and the UK demonstrate a combination of treaty-based international legal assistance, centralized coordination, mandatory judicial control, and human rights protection, while challenges remain regarding access to digital evidence across borders. A synthesis of foreign practices indicates the necessity for technological modernization, development of institutional specialization, and optimization of procedural sanctioning of investigative actions in Ukraine without compromising judicial oversight.

The results provide a scientific and practical basis for improving Ukrainian criminal procedure legislation, including the implementation of digital evidence exchange systems, strengthening the role of competent authorities in transnational investigations, and ensuring a proper balance between investigative efficiency and protection of human rights.

Key words: *international cooperation, criminal proceedings, procedural actions, mutual legal assistance, evidence, admissibility of evidence, electronic evidence, criminal procedure, study of foreign experience.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку кримінального процесу характеризується посиленням транснаціонального характеру злочинності, що зумовлює необхідність активного використання механізмів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Ефективність такого співробітництва значною мірою залежить від належного правового регулювання та практичної реалізації проведення процесуальних дій за участю компетентних органів різних держав.

Водночас національне кримінальне процесуальне законодавство України не завжди забезпечує достатню чіткість та узгодженість процедур здійснення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Існують проблеми, пов'язані з різним тлумаченням процесуальних норм, складністю виконання запитів про міжнародну правову допомогу, а також недостатньою гармонізацією із міжнародними стандартами та законодавством інших держав.

Крім того, практика застосування відповідних норм свідчить про наявність прогалин у регулюванні окремих процесуальних аспектів, що ускладнює ефективне збирання доказів, їх допустимість та використання у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим виникає потреба у проведенні аналізу підходів до здійснення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва та визначенні напрямів удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітни-

цтва у кримінальному провадженні активно досліджується у вітчизняній юридичній науці. Н. М. Ахтирська комплексно аналізує теоретичні та практичні аспекти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, приділяючи увагу механізмам виконання процесуальних дій. Ю. Л. Никифоренко досліджує особливості міжнародного співробітництва на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, зокрема організаційні та процесуальні питання його реалізації. О. О. Бекетов розглядає загальні засади міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні та проблеми його правового регулювання. С. Р. Тагієв аналізує проблемні питання використання електронних доказів у кримінальному процесі, а С. В. Івашко та О. В. Шипілов – проблеми допустимості доказів, отриманих у порядку міжнародної правової допомоги. Загалом у наукових дослідженнях висвітлюються окремі аспекти міжнародного співробітництва та доказування, водночас комплексний порівняльно-правовий аналіз саме проведення процесуальних дій у різних правових системах залишається недостатньо розробленим, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Методологія дослідження. Вивчення зарубіжного досвіду регулювання проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях ґрунтується на комплексному підході, що передбачає аналіз не лише нормативного регулювання, а й інституційних механізмів та правозастосовчої практики. У сучасній компаративістиці підкреслюється, що ефективне

вивчення та порівняння кримінально-процесуальних систем має здійснюватися через призму функціональної еквівалентності – здатності різних правових механізмів забезпечувати досягнення однакових процесуальних цілей [1].

У науковій літературі обґрунтовано, що дослідження зарубіжного досвіду у сфері кримінальної юстиції виконує роль інструменту вдосконалення національного законодавства, дозволяючи оцінити ефективність іноземних моделей без їх безпосереднього впровадження [2, с. 41]. Відтак вивчення практики зарубіжних держав є необхідною передумовою формування пропозицій щодо модернізації кримінального процесуального законодавства України.

Методологія передбачає поєднання нормативно-правового, інституційного та функціонального аналізу. Нормативний рівень охоплює міжнародні договори, національні процесуальні кодекси та спеціальні закони про міжнародну правову допомогу. Інституційний аналіз спрямований на вивчення ролі компетентних органів та механізмів взаємодії між ними. Функціональний підхід дозволяє оцінити ефективність відповідних процедур у досягненні завдань кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Вибір юрисдикції зумовлений необхідністю охоплення основних правових систем і різних підходів до регулювання процесуальних дій. Насамперед доцільно проаналізувати досвід Європейського Союзу як інтеграційного утворення, орієнтація на членство в якому зумовлює здійснення Україною заходів щодо гармонізації національного законодавства.

Так, правове регулювання міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях у Європейському Союзі базується на поєднанні механізмів взаємної правової допомоги та принципу взаємного визнання судових рішень. Останній розглядається як ключовий інструмент спрощення процедур виконання процесуальних дій між державами-членами. Класичні механізми взаємної правової допомоги закріплені, зокрема, у Конвенції Ради Європи про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року

та її додаткових протоколах. Вони передбачають направлення запитів між компетентними органами держав із дотриманням визначених процедур та строків.

Подальший розвиток співробітництва в ЄС пов'язаний із впровадженням інструментів взаємного визнання. Зокрема, Рамкові рішення Ради ЄС 2003/577/JHA та 2008/978/JHA передбачили механізми заморожування активів та отримання доказів [3, 4]. Найбільш універсальним інструментом став Європейський ордер на розслідування, запроваджений Директивою 2014/41/ЄС, який охоплює широкий спектр процесуальних дій – від допитів до доступу до електронних доказів [5].

Важливу роль відіграють також інституційні механізми співробітництва, зокрема Євроюст та Європол, які забезпечують координацію багатосторонніх розслідувань і сприяють ефективному виконанню процесуальних дій [6, с. 227]. Сучасний розвиток цієї моделі пов'язаний із цифровізацією кримінального процесу. Регламенти ЄС щодо електронних доказів (E-Evidence) передбачають можливість прямого звернення до провайдерів електронних послуг, що суттєво скорочує строки отримання інформації [7].

Таким чином, правове регулювання міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях у межах Європейського Союзу характеризується високим рівнем уніфікації, скороченням формальних процедур та активним використанням цифрових інструментів. Водночас, попри високий рівень уніфікації, зберігаються відмінності у процесуальних стандартах держав-членів ЄС, зокрема щодо судового контролю та вимог до доказів. Виконання Європейського ордера на розслідування у сфері електронних доказів інколи вступає у колізію з вимогами захисту персональних даних та принципом пропорційності, тоді як доступ до даних поза межами ЄС часто потребує застосування тривалих процедур міжнародної правової допомоги.

Зокрема, доцільно звернутися до підходів окремих держав – членів Європейського Союзу. Так, у Німеччині правову основу становлять Закон про міжнародну взаємну допомогу у кримінальних справах (IRG) [8] та Кри-

мінально-процесуальний кодекс (StPO) [9], які визначають централізовану координацію через Федеральне міністерство юстиції та Федеральне відомство юстиції з подальшим виконанням запитів прокуратурами земель. Відмінною рисою є суворе дотримання національних процесуальних стандартів: іноземні запити виконуються лише за умови відповідності принципам верховенства права, пропорційності та подвійної кримінальності, а більшість слідчих дій підлягає обов'язковому судовому контролю. Важливу роль відіграють інструменти ЄС, зокрема Європейський ордер на розслідування (ЕІО) та спільні слідчі групи (JITs), що забезпечують оперативність і координацію транскордонних розслідувань.

У Франції відповідна модель, сформована на основі Кодексу кримінального судочинства (СРР), вирізняється провідною роллю слідчого судді як незалежного суб'єкта, який координує збір доказів і санкціонує процесуальні дії, у тому числі на виконання міжнародних запитів [10]. Координація MLA-запитів здійснюється через центральний орган при Міністерстві юстиції (DIP) у поєднанні зі спеціалізованими прокуратурами, зокрема фінансовою прокуратурою (PNF), що забезпечує ефективність у складних транснаціональних справах. Франція активно застосовує інструменти ЄС (ЕІО, Eurojust, JITs), а також приділяє значну увагу роботі з цифровими доказами та міжнародній взаємодії у сфері фінансових і корупційних правопорушень [11].

Отож аналіз підходів Німеччини та Франції дозволяє дійти висновку, що проведення процесуальних дій під час міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях відзначається чіткою нормативною регламентацією процедур, інституційною централізацією, високими стандартами захисту прав людини та інтегрованістю у наднаціональні механізми (передусім ЄС). Водночас її характерними викликами є тривалість процедур, складність узгодження різних правових режимів і обмеження у доступі до цифрових доказів у транскордонному вимірі.

Звернення до досвіду США та Великої Британії зумовлене необхідністю дослідження альтернативних підходів до організації міжнародної правової допомоги у кримі-

нальних справах, що сформувалися в межах англосаксонської правової системи. У межах цієї правової системи міжнародна правова допомога у кримінальних справах характеризується поєднанням договірних механізмів (MLATs – Mutual Legal Assistance Treaties) та розвиненого внутрішнього законодавства, а також вагомою роллю судового контролю. У США правову основу становить, зокрема, 18 U.S.C. § 3512 [12], який надає федеральним судам повноваження виконувати запити іноземних держав навіть за відсутності міжнародного договору, тоді як основним каналом взаємодії залишаються договори про взаємну правову допомогу, що реалізуються через Office of International Affairs Міністерства юстиції. Американська система поєднує централізовану координацію з обов'язковим судовим санкціонуванням процесуальних дій (обшуки, вилучення, допити), що забезпечує баланс між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини.

У Великій Британії правове регулювання здійснюється на основі Crime (International Co-operation) Act 2003, який визначає процедури виконання міжнародних запитів та закріплює ключову роль UK Central Authority як координаційного органу [13]. Виконання більшості процесуальних дій потребує судового дозволу, що базується на принципах обґрунтованості, співмірності та відповідності стандартам прав людини, зокрема відповідно до Human Rights Act 1998. Британська модель відзначається високими вимогами до змісту запитів (зокрема дотримання принципу подвійної кримінальності) та активним використанням механізмів у сфері фінансових злочинів і кіберзлочинності [14, 15].

Загалом підходи, сформовані в межах англосаксонської правової системи, вирізняються централізацією міжнародної взаємодії, провідною роллю судового контролю, гнучким поєднанням національного законодавства та міжнародних договорів, а також орієнтацією на забезпечення процесуальних гарантій і захисту прав людини. Водночас їх застосування супроводжується викликами, пов'язаними зі зростанням обсягів цифрових доказів і складністю транскордонного доступу до даних.

Критичний аналіз зарубіжних підходів крізь призму національних правових реалій дозволяє виокремити низку чинників, що обмежують можливості прямої імплементації іноземних інструментів у сфері міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях. Зокрема, практика взаємодії в межах Європейського Союзу, а також досвід Німеччини та Франції свідчать про ключову роль дотримання національних процесуальних стандартів, передусім щодо допустимості доказів і судового контролю. Водночас підходи, сформовані у США та Великій Британії, допускають більш гнучкі механізми отримання доказів, що у певних випадках може створювати ризики їх процесуальної несумісності з вимогами континентальних правових систем.

У контексті України це означає, що запозичення окремих інструментів, зокрема у сфері доступу до цифрових даних, потребує ретельної адаптації з урахуванням національних процесуальних гарантій, у яких судовий контроль виступає обов'язковим елементом забезпечення права на приватність. Відсутність належної узгодженості між іноземними механізмами та вимогами національного кримінального процесу може призводити до визнання отриманих доказів недопустимими, що, своєю чергою, нівелює результати міжнародного співробітництва.

Ефективна імплементація передових зарубіжних підходів вимагає формування комплексу передумов, серед яких ключовими є: технологічна готовність (впровадження захищених цифрових систем обміну доказами), інституційна спроможність (розвиток спеціалізованих органів або підрозділів, відповідальних за координацію міжнародної взаємодії) та послідовна гармонізація положень кримінального процесуального законодавства України із європейськими стандартами. Такий підхід забезпечує поетапну адаптацію іноземних інструментів на засадах правової визначеності та процесуальної узгодженості.

Висновки. Проведений аналіз зарубіжного досвіду регулювання процесуальних дій

у кримінальних провадженнях під час міжнародного співробітництва дозволяє констатувати наявність спільних тенденцій розвитку правового регулювання міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях. До них належать: посилення ролі судового контролю, інституціоналізація центральних органів координації, поступова уніфікація процедур доступу до електронних доказів, а також орієнтація на баланс між ефективністю розслідування та захистом фундаментальних прав людини. Водночас зберігаються суттєві відмінності у механізмах реалізації міжнародної правової допомоги, зумовлені особливостями національних правових систем, зокрема щодо допустимості доказів, ролі судових та прокурорських органів, а також підходів до транскордонного доступу до цифрових даних.

Узагальнення досвіду зазначених правових систем свідчить, що найбільш ефективними є підходи, які поєднують договірну основу міжнародної співпраці з розвиненим внутрішнім процесуальним регулюванням, сучасними електронними інструментами обміну доказами та спеціалізованими інституційними механізмами координації.

Отримані результати формують належне теоретичне та практичне підґрунтя для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України у сфері міжнародного співробітництва. Зокрема, доцільними є: по-перше, розвиток інституційної спеціалізації шляхом посилення ролі органів, здатних ефективно забезпечувати виконання складних процесуальних дій у транснаціональних розслідуваннях; по-друге, технологічна модернізація, зокрема впровадження цифрових систем обміну доказами за аналогією з європейськими практиками; по-третє, забезпечення процесуальної гнучкості шляхом оптимізації процедур санкціонування слідчих дій за запитами іноземних держав без надмірної бюрократизації, з одночасним збереженням належного рівня судового контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ross J. E., Thaman S. Comparative Criminal Procedure / Edited by Jacqueline E. Ross (Professor of Law, University of Illinois College of Law, USA), Stephen C. Thaman (Professor of Law, Saint Louis University School of Law, USA). Edward Elgar Publishing; 2016. 557 p.
2. Янчук Н. Д. Порівняльне кримінальне право: методологічне значення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Право / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2023. Випуск 40. С. 39-45.*
3. Council Framework Decision of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence, 2003/577/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2003/577/oj/eng
4. Council Framework Decision 2008/978/JHA of 18 December 2008 on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0978&qid=1462356535882&from=EN>
5. Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/41/oj/eng>
6. Бабарицький О. В., Ігнат'єва О. В., Тихоненко А. А. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах між державами-членами ЄС. *Право і суспільство*. 2025. № 4 Т. 2. С. 224-230.
7. Regulation (EU) 2023/1543 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 on European Production Orders and European Preservation Orders for electronic evidence in criminal proceedings and for the execution of custodial sentences following criminal proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1543/oj/eng>
8. Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. Juni 1994 (BGBl. I S. 1537). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/irg/BJNR020710982.html>
9. Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>
10. Code de procédure. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/
11. France. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/states-and-partners/member-states/france>
12. 18 U.S. Code § 3512 – Foreign requests for assistance in criminal investigations and prosecutions. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3512>
13. Crime (International Co-operation) Act 2003. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/32/contents>
14. National Crime Agency Annual Report and Accounts: 2022 to 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-crime-agency-annual-report-and-accounts-2022-to-2023>
15. Data Protection Act 2018. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/contents>

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026